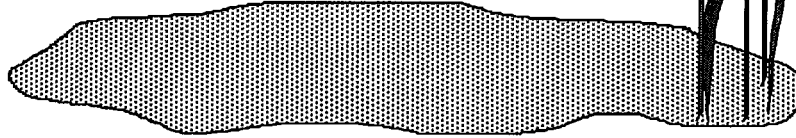

KÄVLINGEÅ-PROJEKTET

PRELIMINÄR UTVÄRDERING AV ETAPP1

EKOLOGGRUPPEN
på uppdrag av
PROGRAMBEREDNINGEN FÖR KÄVLINGEÅ-PROJEKTET
september 1998

KÄVLINGEÅ-PROJEKTET

PRELIMINÄR UTVÄRDERING AV ETAPP1

Innehållsförteckning

Sammanfattning	0
Bakgrund och aktuellt läge	4
Utvärdering av etapp 1	5
Är åtgärdsprogrammet fortfarande relevant?	5
Behovet att minska övergödningen kvarstår.....	5
En ökad biologisk mångfald i jordbrukslandskapet är angeläget	6
Dammar/våtmarker är ett bra åtgärdsalternativ	6
Skyddszoner anläggs även utan projektets medverkan.....	6
En komplettering av åtgärderna bör diskuteras	6
Kävlingeå-projektet ligger rätt i tiden.....	7
Erfarenheter från Etapp 1	8
Anläggning av dammar och våtmarker.....	8
Anläggning av skyddszoner.....	11
Hur har det gått med tidsplaneringen?.....	11
Hur har det gått med kostnaderna?	12
Förslag till förändringar inför Etapp 2	14
Allmänt.....	14
Komplettering av åtgärdsinsatsen.....	14
Ändrat arbetssätt för genomförande av målsättningen för skyddszoner.....	14
Öppnare fördelning av åtgärder mellan kommunerna	15
Mer heltäckande uppföljningsprogram.....	15
Genomförandetiden för etapp 2 förlängs.....	15
Budgeten behöver förstärkas	16

Bilaga 1. Karta åtgärder inom Kävlingeå-projektet

Rapporten är författad av Tette Alström och Karl Holmström, Ekologgruppen på uppdrag av Programberedningen för Kävlingeå-projektet

Kontaktperson till Programberedningen: Lars Jacobsson vid Park- och naturkontoret, Tekniska förvaltningen, Lunds kommun (telefon: 046-35 50 00).

Adress till projektets hemsida är: www.ekologgruppen.com/wetnet.htm

Ekologgruppen i Landskrona AB

konsult inom natur- och miljövård

ADRESS: Jämnvägsgatan 19 b
261 32 Landskrona
TELEFON: 0418-210 71

E-POST: ekologgruppen@pop.landskrona.se
HEMSIDA: www.ekologgruppen.com
TELEFAX: 0418-103 10

Sammanfattning

Bakgrund och aktuellt läge

Målsättningen med Kävlingeå-projektet är att genom ett samarbete över kommungränserna genomföra vatten- och landskapsvårdande åtgärder i syfte att minska problemen med övergödning av vattendrag, sjöar och kustnära hav. Samtidigt syftar projektet till att förbättra förutsättningarna för rekreation och gynna den biologiska mångfalden i jordbrukslandskapet.

I mitten av september 1995 undertecknades ett samarbetsavtal mellan de nio kommuner som ingår i Kävlingeåns avrinningsområde. Utgångspunkten för detta samarbetsavtal är det slutförslag till handlingsprogram för Kävlingeå-projektet som presenterades i maj 1994. Handlingsprogrammet redovisar ett åtgärdsprogram omfattande anläggning av 300 hektar dammar och 210 hektar skyddszoner samt ett uppföljningsprogram för dammars näringsämnesreducerande förmåga. Avtalstiden för samarbetsavtalet är 12 år och avtalet påbörjas den 1 juli 1995. Projektet delas in i fyra etapper om vardera tre år. Den första etappen har förlängts med ett år till följd av de medel som tilldelades projektet från EU's Life-fond.

De konkreta åtgärds målen för projektets första etapp är att fram t o m juni 1999 anlägga totalt 60 hektar dammar/våtmarker och 15 hektar skyddszoner.

Hittills har inom projektet 27,4 hektar damm/våtmarksyta anlagts inom Kävlingeåns avrinningsområde. Ytterligare drygt 24 hektar har eller kommer att upphandlas och grävas under perioden augusti 1998 och våren 1999. Dessutom förväntas 2-4 ha att anläggas som s k "stöddammar", dvs dammar som för sin tillblivelse får ett visst stöd av Kävlingeå-projektet men där markägarna själva står för merparten av arbetet. Under resterande del av etapp 1 återstår sålunda att uppsöka platser för 4-6 hektar dammyta.

Under våren 1998 har avtal för anläggning av skyddszoner tecknats med markägare för ca 14,5 hektar skyddszoner. Målsättningen med skyddszoner är således så gott som uppnådd.

Den uppsatta målsättningen för etapp 1 beräknas uppnås inom etapptiden.

Starka motiv till fortsatt arbete

Utvärderingen av etapp 1 visar att arbetet med Kävlingeå-projektet bör fortsätta.

Stor miljönytta

De senaste årens forskning kring dammars, våtmarkers och skyddszoners miljönytta visar på goda resultat. Även projektets egna undersökningsresultat visar att anläggning av dammar är effektiva åtgärder för att begränsa näringsämneshalterna i jordbrukslandskapets vattenmiljöer. De har också visat sig snabbt kunna fungera som livsmiljöer för många fåglar och andra djur. Miljöernas värde för människor som rekreatiionsstråk, jaktmarker och ofta positiva inverkan på landskapsbilden har uttalats av allmänhet och markägare. I förhållande till andra åtgärder som syftar till att förbättra vattenkvalitet och naturförhållanden i jordbrukslandskapet är dammar och skyddszoner minst lika aktuella och relevanta nu, som för fem år sedan då handlingsprogrammet skrevs.

Det goda exemplet

Genom det åtgärdsarbete som hittills har genomförts har projektet kunnat visa att man på frivillighetens grund kan genomföra omfattande miljö- och naturvårdsinsatser i jordbrukslandskapet. Kävlingeå-projektet är därmed ett bra exempel på ett regionalt samverkansprojekt inom miljövården. Arbetssättet med ett samarbete mellan berörda kommuner inom ett avrinningsområde ligger helt i linje med de förslag som lagts fram på statlig nivå och som också kommer till uttryck i den nya miljölagstiftningen, miljöbalken, som träder i kraft den 1 januari 1999. Många utomstående kommuner och myndigheter har också visat stort intresse för projektet. Flera kommuner har varit på studiebesök. På nationell nivå har naturvårdsverket visat ökat intresse för projektet och i det statliga utredningsarbetet "Miljösamverkan i vattenvården" (SOU 1997:155) figurerar Kävlingeå-projektet som ett av de bättre exemplen på pågående samverkansprojekt.

Stödet från EU genom Life-fonden har inneburit att Kävlingeå-projektet fått ett internationellt erkännande som ett intressant pilotprojekt i miljövården. Det är naturligtvis också tacknämligt att EU-kommissionen lyft fram

Kävlingeå-projektet som ett exempel på ett framgångsrikt arbete som kan användas som demonstrationsprojekt inom Europa.

Fungerande organisation

Modellen för den regionala samverkan mellan samtliga kommuner inom ett avrinningsområde, som Kävlingeå-projektet innebär, har fungerat väl. Projektet som styrs politisk genom *Programberedningen* med representanter från alla de nio berörda kommunerna, har fungerat väl. Det löpande arbetet har genomförts av en Arbetsgrupp bestående av tjänstemän från kommunerna. Lund och Eslöv har haft ett speciellt ansvar för koordinering av projektet och dess administration och ekonomi. Finansförvaltning och revision har skötts av Lunds kommun. Det praktiska åtgärdsarbetet har handlats upp av en konsult, Ekologgruppen i Landskrona AB.

Ekonomi under kontroll

Projektets ekonomi har fungerat väl. Etapp 1 är visserligen ej slut men kostnaderna beräknas hålla sig inom budgetramarna. Beträffande finansieringen är det naturligtvis positivt att kunna konstatera att den externa finansieringen för etappen kunnat lösas, bl a genom EU's Life program, EU's miljöstöd och Landstingets miljövärdsfond. Avgörande har här varit bidraget från EU's miljöfond Life. Vidare är det också mycket glädjande att staten nu är beredd att stödja projektets åtgärder genom de lokala investeringsstöden som ges till enskilda kommuner. Den externa finansieringen har genom dessa medel lösts för de åtgärder som ligger inom Lunds och Kävlinge kommun under etapp 2. Ansökningar från andra kommuner i projektet är på gång och om anslag beviljas kan de lokala investeringsstöden komma att svara för hela det externa finansieringsbehovet under etapp 2.

Hur bör etapp 2 genomföras?

Utgångspunkten för uppläggningsen av etapp 2 är gällande samarbetsavtal och handlingsprogram. Åtgärder omfattar anläggning av 80 hektar dammyta och 65 hektar skyddszoner. I etapp 2 ligger också fortsatta studier av dammars näringsämnesreducerande förmåga. I förslagen till uppläggning av etapp 2 har hänsyn också tagits till de lokala investeringsstöden som är aktuella för kommunerna.

Förslag till genomförande av etapp 2:

- **Etapp 2 bör förlängas från 3 till 4 år.** Orsaken till en förlängd etapptid är att erfarenheterna från etapp 1 visar att ett för högt tempo riskerar att ge negativa konsekvenser för åtgärdernas kvalitet, särskilt som det troligen blir allt svårare att hitta lämpliga platser för dammanläggningar. Förlängningen påverkar ej kommunernas ekonomiska bidrag till projektet annat än att det årliga bidraget sänks eller som alternativt att ett år blir bidragsfritt. En tidsmässig prioritering sker också mellan åtgärderna inom respektive kommun så att projektet så långt det är möjligt följer de åtaganden som respektive kommun har tagit på sig inom ramen för de lokala investeringsstöden.
- **En inventering av etablering av skyddszoner** som anlagts utan Kävlingeå-projektets medverkan läggs till grund för att kvantifiera återstående anläggningsbehov inom projektet. Skyddszoner kan tillkomma även utan Kävlingeå-projektets medverkan, t ex genom bidrag från EU's miljöstöd och genom krav som ställs på brukarna vid kontraktsodlingar. En kartläggning av dessa skyddszoners omfattning och kvalitet samt det totalt resterande skyddszonsbehovet bör ligga till grund för det fortsatta arbetet med skyddszoner inom Kävlingeå-projektet och för att uppnå målsättningen för etapp 2.
- **Projektet förstärker ambitionen avseende åtgärdernas kvalitet;** genom att större utrymme ges för arbete med natur- och faunavård, rekreationsaspekter, kulturmiljövård och ursprunglig landskapsstruktur utmed vattendragen. Med olika "sidoåtgärder" kan nyttan med genomförda dammar och skyddszoner ofta förstärkas betydligt. Exempel på detta kan vara stängsling för att möjliggöra bete, stängselgenomgångar för att underlätta tillgängligheten, olika åtgärder som gagnar fisk- och fiskevården. Med ett ökat engagemang för dylika åtgärder bedömer vi att acceptansen och intresset för projektet kan öka ytterligare. Detta är mycket viktigt för att arbetet även i fortsättningen skall bli framgångsrikt.
- **Utvidgat uppföljningsprogram.** Ett uppföljningsprogram som kan redovisa effekter och nytta av satsade medel och ansträngningar är mycket väsentligt i den här typen av projekt. Förutom fortsatt uppföljning av närsaltreduktion bör även behov av framtida skötsel av dammarna utvärderas. Undersökningar avseende effekter för biologisk mångfald, rekreation och effekter på ämnestransporter på avrinningsområdesnivå bör också rymmas i programmet.
- **Den totala budgeten för projektet bör om möjligt stärkas** genom en ökad extern finansieringsgrad. Ovanstående förslag om en höjd kvalitativ ambition, förstärkt uppföljningsprogram samt att vissa medel bör reserveras för framtida skötsel- och underhållsbehov, innebär ökade kostnader. Dessutom finns behov av att den kommungemensamma administrationen finansieras inom projektet. Till viss del kan dessa kostnader täckas av anslaget från det lokala investeringsstödet, dessutom frigöres även vissa ekonomiska resurser genom att skyddszoner förväntas tillkomma utan projektets medverkan.

- **Uppgifter som behöver tas fram** inför ett fortsatt arbete med etapp 2 är bl a:
 - reviderat uppföljningsprogram
 - program för omfattning och inriktning av kvalitetshöjande skidoåtgärder
 - plan för samordning med de lokala investeringsstöds-projekten, gäller bl a ekonomi, tidsplaner, praktiska åtgärder och uppföljningsprogram
 - ny budgetplan inkluderande översyn av den externa finansieringssituationen

Problem och svårigheter

Kostnaderna för framtida entreprenörspriser och markersättningsnivåer är svåra att spekulera i. Särskilt när det gäller entreprenörspriser vet vi att prisförändringar kan ske relativt snabbt. Tecken på prisstegringar har visat sig under sommaren 1998. Den ökade takten i arbetet, som etapp 2 innebär, kan också föranleda högre entreprenörs- och projekteringskostnader.

Markersättningarna är beroende av prissättningen på jordbruksmarknaden och EU's areal- och miljöstöd. Förändringar i EU's jordbrukspolitik kan komma att förändra och påverka projektets markersättningsnivåer.

Erfarenheterna från etapp 1 har visat att de landskapsmässiga förutsättningarna för anläggning av dammar i Kävlingeåns avrinningsområde ej fördelar sig jämnt mellan kommunerna. I Kävlinge kommun, där det redan under etapp 1 visat sig vara svårt att hitta lämpliga områden för dammanläggning, bedömer vi det som svårt att följa den preliminära kommunfördelningen av dammanläggningarna. De statliga investeringsstöden som nu är aktuella till kommunerna är naturligtvis mycket positiva för projektet som helhet, men samtidigt innebär stödets låsning till åtgärder inom de enskilda kommunerna att det blir svårare att "flytta" åtgärderna mellan kommunerna. Vilka problem detta verkligen innebär och vilka möjligheter som finns att lösa dem är oklart idag.

Grunden för hela projektet är att miljöåtgärderna i landskapet kan utföras på frivillighetens väg. Ett annat viktigt faktum är att detta sätt att arbeta är nytt – veterligen bedrivs inga liknande projekt i samma skala. Dessa faktorer, tillsammans med att vi inte vet exakt vilka tekniska förutsättningar som landskapet erbjuder, innebär givetvis en osäkerhet i möjligheten att klara etappmålen. Osäkerheten är särskilt stor när det gäller tidsaspekten och möjligheterna att hålla en på förhand given geografisk fördelning av åtgärderna inom avrinningsområdet.

När det gäller "externa faktorer" som projektet på olika sätt är beroende av, såsom länsstyrelsens kapacitet att klara av samrådshanteringen, ändrade bidrag och regler från staten och EU, finns givetvis alltid en osäkerhet. För att klara av detta bör det finnas en stor öppenhet till att förändra och anpassa projektet i förhållande till dess externa faktorer.

En konsekvens av förlängningen av innevarande etapp och förslaget till förlängning av etapp 2 innebär att det blir mycket svårt att genomföra hela handlingsprogrammets åtgärdspaket på de 12 år, som samarbetsavtalet utgår ifrån. Åtgärdsbehovet kvarstår dock då det visat sig att dammar och skyddszoner hittills visat på förväntad miljönytta och motiven för Kävlingeå-projektet är minst lika stora idag som när handlingsprogrammet och samarbetsavtalet skrevs. För att undvika en förhastad omarbetning av samarbetsavtalet föreslås att kommunerna avvakta med eventuella förändringar och invänta erfarenheter från ytterligare en etapp. Inom de närmste åren bör också utformningen av den föreslagna nya vattenadministrationen och tillämpningen av vattenkvalitetsnormer enligt nya miljöbalken vara klarlagda. Dessa viktiga förändringar i vattenvårdsarbetet kan därmed tas med i förutsättningarna för ett fortsatt åtgärdsarbete.

Bakgrund och aktuellt läge

Målsättningen med Kävlingeå-projektet är att genom ett samarbete över kommungränserna, inom ett avrinningsområde, genomföra vatten- och landskapsvårdande åtgärder i syfte att minska problemen med övergödning av vattendrag, sjöar och kustnära hav. Syftet med dessa åtgärder är också att öka naturarealen, den biologiska mångfalden i jordbrukslandskapet och på detta sätt öka och förbättra rekreativsmöjligheterna för människorna.

I mitten av september 1995 undertecknades ett samarbetsavtal mellan de nio kommuner som ingår i Kävlingeåns avrinningsområde. Utgångspunkten för detta samarbetsavtal är det slutförslag till handlingsprogram för Kävlingeå-projektet som presenterades i maj 1994. Handlingsprogrammet redovisar ett åtgärdsprogram omfattande anläggning av 300 hektar dammar och 210 hektar skyddszoner. Avtalstiden för samarbetsavtalet är 12 år och avtalet påbörjas den 1 juli 1995. Projektet delas in i fyra etapper om vardera tre år. Den första etappen har förlängts med ett år till följd av de medel som tilldelades projektet från EU's Life-fond.

Beträffande projektets finansiering är bidragen från kommunerna reglerade i samarbetsavtalet. Utöver den kommunala finansieringen förutsätter samarbetsavtalet en externt finansierad del på 40 % eller mer. Under etapp 1 har den externa finansieringen lösts genom bidrag från nämnda EU's Life-fond, samfinansiering genom EU's miljöstöd för dammar och skyddszoner samt genom att bevattningsdammars delfinansieras av berörda markägare.

Projektets styrande organ är *Programberedningen*, som består av politiska representanter från de nio kommunerna. Under programberedningen finns en *arbetsgrupp* bestående av tjänstemän från de nio kommunerna. Arbetsgruppen bereder ärenden till programberedningen. Merparten av den administrationen sköts av Eslövs och Lunds kommuner. Vidare sköter arbetsgruppen kontakten mot *referensgruppen* som består av representanter för lantbruket, Kävlingeåns vattenvårdsförbund, naturvårdsorganisationer, länsstyrelsen, forskare från universitetet m fl.

I december 1995 fick Ekologgruppen uppdraget att som konsult arbeta med det praktiska genomförandet av projektet. Kävlingeå-projektet har nu pågått med full kraft i ca 2,5 år och Etapp 1 skall vara avslutad i juni-99. Planeringen av Etapp 2 har redan påbörjats och därför har Ekologgruppen fått i uppdrag att göra en preliminär utvärdering av det arbete som hittills gjorts inom ramen för Etapp 1, för att erfarenheterna skall kunna tillföras arbetet i Etapp 2 på ett tidigt stadium.

Målsättningen för projektets första etapp är att fram till juni 1999 anlägga totalt 60 hektar dammar/våtmarker och 15 hektar skyddszoner som skall fördelas mellan kommunerna i avrinningsområdet.

Hittills har 27,4 hektar damm/våtmarksyta anlagts inom Kävlingeåns avrinningsområde. Ytterligare drygt 10 hektar är upphandlade och grävarbetet kommer att påbörjas under augusti och september månad 1998. Utöver dessa projekt pågår projektering av 14 hektar som kommer att grävas under senare delen av hösten 1998 och under våren 1999. Dessutom förväntas ca 2 - 4 ha att anläggas som "stöddammar" (se sid. 5 under kriterier för anläggning av dammar). Det aktuella läget sammanfattas i nedanstående tabell.

Tabell 1. Läget i slutet av augusti 1998 avseende dammanläggning:

Fas:	ha dammyta:	antal projekt:
Grävda dammar	27,4	21
Upphandlade	10,2	8
Projektering pågår	14,0	13
"Stöddammar"	4,4	12
Summa:	56,0	54

På kartan (se bilaga 1) över avrinningsområdet redovisas läget för de intresseanmälningar som gjorts från markägare samt var dammar/våtmarker är grävda respektive håller på att projekteras. Förutsatt att de dammar som nu håller på att projekteras blir av så kvarstår det således att påbörja och genomföra ytterligare ca 4 - 6 hektar damm/ våtmarksyta under den resterande perioden.

Under våren 1998 har avtal för anläggning av skyddszoner tecknats med markägare för ca 14,5 hektar skyddszoner. Målsättningen med skyddszoner är således så gott som uppnådd. Skyddszonernas läge i avrinningsområdet framgår av bilaga 1. Under Etapp 1 har skyddszonerna anlagts inom områden som prioriterats med hänsyn till rekreation och behov för att minska närsalttransporten till vattendragen.

Utvärdering av etapp 1

Är åtgärdsprogrammet fortfarande relevant?

Målsättningen för det handlingsprogram som ligger till grund för Kävlingeå-projektet är att genom vattenvårdande åtgärder inom Kävlingeåns avrinningsområde:

- bidra till att minska problemen med övergödning genom att minska kväve- och fosforbelastningen till sjöar, vattendrag och Öresund.
- öka den allemansrättsliga arealen och åter- och nyskapa naturmiljöer som är till gagn för växter, djur och människor.

Handlingsprogrammet färdigställdes för drygt fyra år sedan och låg till grund för arbetet med Etapp 1 av Kävlingeå-projektet. Inför Etapp 2 görs nu en kortfattad genomgång av problembild och åtgärdsförslag.

Behovet att minska övergödningen kvarstår

Den senaste nationella sammanställningen som gjorts angående övergödningens problematiken i Sverige utgavs av Naturvårdsverket i juni 1997¹. Här konstateras att målsättningen att uppnå en 50% reduktion av kvävetransporten till haven innan 1995 inte har lyckats och därmed kvarstår behovet av att genomföra åtgärder för att minska kväve- och fosfortransporten till haven. För att få en uppfattning om de hittills gjorda åtgärdernas effekt har man med två olika metoder beräknat kvävetransporten till havet. Genom modellberäkningar (metod 1) har man kommit fram till att kväveutsläppen i landet som helhet har minskat med ca 20 % och i Västskåne med 15-20%. Denna minskning kan dock inte avläsas i de beräkningar som baseras på de mätningar som görs i vattendragen (metod 2), varken på nationell nivå eller för Skåne. Man framhåller att denna skillnad beror på att de åtgärder som genomförts inom jordbruket inte har fått genomslag ännu. Detta förklaras med att det finns en övermättnad av näringsämnen i marken och läckaget med höga halter av kväve fortsätter. När minskningen kommer att kunna mätas i vattendragen återstår därför att se. I länsstyrelsens senaste sammanställning av situationen i Skåne² konstateras att kvävetransporterna är oförändrade sedan början av 80-talet medan fosfortransporterna har minskat något. Av denna rapport framgår även att man tydligt kan se på djur- och växtliv utmed kusterna i Skåne att det är påverkat av övergödning och någon påtaglig förbättring kan inte utläsas under de senaste 10 åren. Vad beträffar vattenkvaliteten i vattendragen och sjöarna inom Kävlingeåns avrinningsområde så har t ex en rapport om tillståndet i Vombsjön 1994-95 färdigställts³. I denna konstateras att för att återföra sjön till ett stabilt stadium utan algblooming krävs först att den externa tillförseln av kväve och fosfor minskas. Mätningarna av vattenkvaliteten i Kävlingeåns mynningsområde⁴ visar tydliga tendenser till minskade fosforhalter men beträffande kvävet märks ingen tydlig trend.

Man kan således konstatera att tillståndet, vad beträffar såväl djur- och växtliv som halter av kväve i vattendrag, Vombsjön och Öresund, tyder på en fortsatt övergödning. Av ovanstående rapporter framgår också att även om de åtgärder som hittills genomförts kommer att ge utslag på de mängder kväve som transporteras i våra vattendrag, så kommer ytterligare åtgärder att krävas för att nå en reduktion på 50%.

I Naturvårdsverkets utredning framhålls att i Västskåne är åtgärder för att reducera utsläppen från jordbruksmark mest kostnadseffektiva. De åtgärder som förordas i utredningen är bl a

- miljöstöd för utbildning och dokumentation (har delvis genomförts med REKO-stödet)
- miljöstöd för vårplöjning, fånggrödor, skyddszoner mm
- avgiftssystem för kväveeffektivitet på gårdsnivå alternativt skattehöjning på handelsgödsel
- stöd för anläggning av energiskog, biogasanläggningar och effektiva gödselspridare
- bättre samverkan inom avrinningsområdena

Vad gäller våtmarker och skyddszoner förordas dessa som komplement till åtgärderna vid källan. I utredningen föreslås att de skatter/avgifter som kan komma att införas vad gäller kvävehanteringen delvis skall användas för att anlägga våtmarker. Utredningen om avgiftssystemet beräknas vara klar under 1999.

¹ Naturvårdsverket, 1997, Kväve från land till hav – Huvudrapport, Rapport nr 4735

² Länsstyrelsen i Skåne län, 1998, Räcker Skåne till?, Miljötillståndet i Skåne – Årsrapport 1997, Skåne i Utveckling 98:5.

³ Hamrin S. M fl, 1997, Från sediment till fisk, Vombsjön 1994-95 – en översiktlig studie av Vombsjöns ekosystem, Fiskeriverkets Sötvattenlaboratorium, Drottningholm.

⁴ Kävlingeåns Vattenvårdsförbund, 1998, Årsrapport över recipientkontrollen 1997, Svelab miljölaboratorier

En ökad biologisk mångfald i jordbrukslandskapet är angeläget

Att arbeta med åtgärder för att gynna det vilda växt- och djurlivet i jordbrukslandskapet är fortsatt relevant. En stor del av landets hotade växt- och djurarter är knutna till jordbrukslandskapets restbiotoper. De inventeringar som utförts inom ramen för Kävlingeå- och Højeprojekten har bl a visat att dammiljöerna drar till sig en stor mängd fågel. Bland de mer direkt damm/våtmarksanknutna arter som observerades vid de inventerade områdena kan nämnas gräsand, gravand, mindre strandpipare, storspov samt rödbena. Andra undersökningar har också visat att dammarna ofta kort efter anläggningen fungerar som livsmiljöer för ett stort antal vattenlevande organismer såsom vattenlevande skalbaggar, sländlarver och snäckor. Miljöernas värde för människor som rekreatiionsstråk, jaktmarker och ofta positiva inverkan på landskapsbilden har uttalats av allmänhet och markägare.

Dammar/våtmarker är ett bra åtgärdsalternativ

I Årsrapporten för 1997 från Kävlingeå-projektet⁵ finns en sammanställning av aktuella forskningsresultat vad beträffar dammar och våtmarker. Av dessa framgår att de senaste årens forskning inte har tillfört några resultat som gör att man bör ifrågasätta åtgärdernas effekt. Dammar och våtmarker kvarstår som ett bra komplement till övriga åtgärder som genomförs för att minska utsläppen av näringsämnen från jordbruksmarken.

Positiva mätresultat från Kävlingeå-projektet

Som grund för åtgärdsinsatsen inom Kävlingeå-projektet har det antagits att ett ha dammyta reducerar ca 1000 kg kväve. Denna mängd baseras på de studier som gjorts i olika dammar⁵, bl a inom ramen för Højeprojektet. Inom projektet har mätningar i en damm pågått sedan oktober 1997. Resultaten från de första månadernas mätningar visar på en hög kvarhållning i dammen av såväl kväve som fosfor. Vad gäller kväve är reduktionen mer än dubbelt så hög som den reduktion som legat till grund för åtgärdssatsningen inom Kävlingeåns avrinningsområde, vilket ger en god indikation på att dammarna fungerar bra.

Skyddszoner anläggs även utan projektets medverkan

Under Etapp 1 har i enlighet med projektplanen endast en liten del (15 ha) av de 210 ha skyddszoner, som totalt föreslås i Handlingsprogrammet, anlagts inom ramen för Kävlingeå-projektet. Anledningen till att ligga lågt med denna åtgärd i inledningsskedet var att det fanns signaler från staten angående stöd till denna åtgärdsform och man ville därför avvakta med en större satsning och se utfallet av detta. Lantbrukarna kan numera erhålla stöd från EU's miljöstöd för att anlägga skyddszoner både inom ramen för det s.k. REKO-stödet och som direkt stöd för anläggning av skyddszoner. Omfattningen av arealen skyddszoner inom Kävlingeåns avrinningsområde som tillkommit med hjälp av denna stödform finns dock ingen uppgift på. Från länsstyrelsen i Skåne län meddelas att man strävar efter att sammanställa omfattningen av andelen EU stödda skyddszoner på kommunal nivå. Dessa uppgifter finns dock inte tillgängliga idag.

Under Etapp 1 har det tillkommit ytterligare anledningar för lantbrukarna att anlägga skyddszoner utan ytterligare finansiellt stöd. Lantmännen har genom sin Sigill-odling krav på att skyddszoner skall anläggas för att man skall få sälja sin gröda. Danisco-Suger kommer att under 1999 införa sitt miljöledningssystem för betodlingen. Detta kommer att innebära krav (införs år 2000) på en skyddszon utmed alla öppna vattendrag hos alla kontraktsodlare. Inom skyddszonen kommer man inte att få använda bekämpningsmedel. Man tillåts däremot att sprida gödsel, förutsatt att det görs på ett sånt sätt att det inte kommer i vattendraget.

En komplettering av åtgärderna bör diskuteras

Under den period som projektet pågått har andra typer av vattenvårdande åtgärder aktualiserats och vi anser därför att det är angeläget för Kävlingeå-projektet att diskutera en breddning av den typ av åtgärder som genomförs inom ramen för projektet. Nedan följer en genomgång av "sidoåtgärder" som vi föreslår bör ingå i ett framtida "åtgärds paket" inom Kävlingeå-projektet.

Återskapande av bäckdalar

Syftet med denna åtgärd är att skapa mer levande vattendrag i jordbrukslandskapet samtidigt som reningsförmågan i själva vattendraget troligen ökar. I praktiken innebär det att man breddar befintliga vattendrag genom att, på en zon av ca 10 m på ömse sidor av vattendraget, schakta bort jord och göra slänterna intill vattendraget flackare. Man åstadkommer därmed en skyddszon som står mer i kontakt med vattendraget än de som hittills

⁵ Ekologgruppen, 1998, Kävlingeå-projektet - årsrapport 1997

anlagts inom projektet. Kring vattendraget skapas då en naturlig översvämningsszon, där reningsprocesser kan verka och som kan fungera som buffert mot översvämningar under högvattenflöden. Möjligheten finns sedan att plantera träd utmed zonen och uppnå en beskuggning av vattendraget, vilket minskar risken för igenväxning och förbättrar förutsättningarna för bottenlevande djur och fisk. Denna typ av åtgärd håller nu på att genomföras på kommunägd mark inom Helsingborgs kommun⁶.

Återskapande av levande vattendrag

De flesta vattendrag som idag finns i jordbrukslandskapet är relativt dåliga livsmiljöer för bottenlevande insekter och fisk. Vi anser därför att det bör finnas en ambition inom Kävlingeå-projektet att även arbeta med åtgärder i vattendragen som i första hand syftar till att förbättra den biologiska mångfalden och inte en minskad närsalttransport till Öresund. Detta arbete kan t ex omfatta uppgrävning av kulvertsystem, återmeandering av befintliga vattendrag, skapande av variationsrika strömningsförhållanden, avfasning av rasbenägna strandbrinkar m m.

Fiskvårdande åtgärder

Inom Kävlingeåns avrinningsområde kommer det under hösten 1998 att genomföras en undersökning av förutsättningarna för att utföra fiskvårdande åtgärder inom avrinningsområdet. Undersökningen kommer att utföras av Fiskevårdsområdet i Lödde- och Kävlingeå med finansiering från Landstingets miljövårdsfond och Fiskeriverket. Arbetet kommer att resultera i en Fiskevårdsplan för vandrande fisk inom större delarna av Kävlingeåns avrinningsområde. Denna plan kommer att utgöra ett mycket bra underlag för eventuella fiskvårdande insatser inom ramen för Kävlingeå-projektet. De fiskvårdande åtgärder som planeras är framförallt förbättringar av fiskvägarna inom området samt utföra biotopförbättrande åtgärder. De senare sammanfaller väl med de åtgärder som presenteras ovan för att återskapa ett levande vattendrag.

Stödda vattendragsgrupper inom Kävlingeåns avrinningsområde

Inom ramen för LRFs miljöarbete arbetar man nu bl a med att motivera lantbrukarna inom ett område att på eget initiativ bilda Vattendragsgrupper inom ett avrinningsområde. Det övergripande syftet med detta är att lantbrukarna själva skall ta ansvar och förekomma eventuell framtida lagstiftning och krav från uppköpare. Vi tycker att detta är ett mycket bra och viktigt sätt att arbeta med miljöfrågor som rör vatten och det borde finnas utrymme inom ramen för Kävlingeå-projektet att stödja dessa gruppers arbete dels med viss rådgivning/ information och dels med finansiering av åtgärder som faller inom ramen för projektet. Ännu finns inga grupper av detta slag bildade inom avrinningsområdet men LRF ser mycket positivt på om Kävlingeå-projektet vill stötta denna typ av grupper.

Ökade natur- och kulturvårdsambitioner

Projektet bör även uttala ett ökat engagemang när det gäller frågor som rör rekreationsaspekter, natur- och kulturvård. I anslutning till genomförda damm- och skyddszonsprojekt bör åtgärder som gynnar dessa intressen stödjas. Det kan t ex gälla att bidra med stängslingskostnader för att möjliggöra bete, underlätta tillgängligheten genom att uppföra stängselgenomgångar och när det gäller kulturmiljövården kan det vara fråga om att restaurera äldre kanaler, dämmen mm som visar hur det aktuella området tidigare fungerat. Här, i likhet med ovan beskrivna kvalitetshöjande åtgärder, är det fråga om att, förutom att vinna ökad miljönytta, med relativt små medel öka intresset och acceptansen för projektet och bättre ge uttryck för projektets totala natur- och miljövårdsambitioner.

Kävlingeå-projektet ligger rätt i tiden

Kävlingeå-projektet har under etapp 1 uppmärksamats både nationellt och internationellt.

I den statliga utredningen Miljösamverkan i vattenvården föreslås att en ny vattenadministration upprättas för att förstärka miljösamverkan inom avrinningsområden. Här föreslås att landet skall delas in i avrinningsmyndigheter inom vilka man skall kunna upprätta miljökvalitetsnormer i enlighet med den nya Miljöbalken som träder i kraft 1 januari 1999. Tanken är sedan att olika typer av samverkansorganisationer i samarbete med avrinningsmyndigheten skall genomföra åtgärder i syfte att uppnå de miljökvalitetsnormer som föreslås. I utredningen beskrivs Kävlingeå-projektet som ett exempel på hur utredningens intensioner kan fungera i praktiken. Våtmarker och

⁶ Persson P. och Nihlén C 1998, Vattenvård i Hasslarps ån, 1. Kunskapssammanställning med åtgärdsförslag, Miljönämnden och Byggnadsnämnden, Helsingborgs kommun

skyddszoner diskuteras här liksom i Naturvårdsverkets rapport som viktiga komponenter i det åtgärds paket som föreslås för att komma tillrätta med övergödningsproblematiken.

Internationellt sett har projektets arbetssätt och åtgärdsinriktning också ansetts ha stor relevans i och med att projektet tilldelades pengar från EU's Life fond. Utöver detta erkännande har projektet även lyfts fram av EU-kommissionen som ett exempel på ett framgångsrikt arbete som kan användas som demonstrationsprojekt inom Europa.

Man kan således konstatera att både arbetssätt och åtgärdssatsning ligger väl i linje med de intentioner som finns från statligt håll och vad som anses som intressant i Europa.

Erfarenheter från Etapp 1

Förutom arbetet med de konkreta åtgärderna inom Kävlingeå-projektet och erfarenheter från dessa vill vi även lyfta fram erfarenheter från arbetsuppgifter som rör administration och organisation. Vi vill påminna om att i ett projekt som detta, där det finns begränsad erfarenhet att tillgå från början, måste utrymme ges för förändringar under tidens gång. Denna typ av erfarenheter kan också ses som resultat och bör inte glömmas bort vid redovisningar inom projektet eftersom de likaväl som praktiska erfarenheter är väsentliga att föra vidare till liknande projekt och ta hänsyn till i kommande etapper av Kävlingeå-projektet.

Anläggning av dammar och våtmarker

Många olika faktorer samspelar vid arbetet med att anlägga dammar och våtmarker. Dels finns en uttalad ambition om hur de skall utformas, var de skall ligga i avrinningsområdet samt att de skall vara kostnads-effektiva. Dessutom måste hänsyn tas till många olika intressen vid projekteringen, samtidigt som projekteringstiden inte skall bli alltför lång eftersom det finns en strävan att nå de uppsatta åtgärds målen inom etappens tidsram

Kriterier för anläggning av dammar och våtmarker inom Kävlingeå-projektet

De kriterier som används inom projektet vid anläggning av dammar och våtmarker kan sammanfattas enligt följande:

- storleken på dammen (helst över 0,5 ha)
- schaktdjup och schaktvolym (helst ej djupare än 2,5 m och mer än 16 000 m³/ha dammyta)
- tillrinningsområdets storlek och markanvändning bör helst motsvara näringsläckage från minst 100 ha åkermark.
- läget, befintliga naturvärden får inte skadas (t ex värdefull flora och fiskvandring)

Under vissa omständigheter kan markägare istället få bidrag till en damm om:

- ersättningen från Kävlingeå-projektet till en bevattningsdamm, utifrån den beräkningsmodell som tillämpas, blir en mycket liten del av den totala anläggningskostnaden.
- markägare är intresserade av att anlägga små dammar eller våtmarker och/eller dammar med ett mycket litet tillrinningsområde.

I dessa fall sköter markägaren upphandlingen. I det första fallet pågår att Kävlingeå-projektet står för en mycket liten del, kanske ned mot 10 %, av kostnaden. I det andra fallet är det inte rimligt att lägga tid och resurser på en detaljprojektering samt en omständlig upphandlingsprocess som endast leder till en damm eller våtmark med en mycket liten yta. Proportionerna mellan förarbeten och resultat blir helt enkelt inte gynnsamma ur kostnadseffektivitetssynpunkt.

Förutom dessa praktiska, tekniska förutsättningar har det även varit en strävan att fördela dammarna som anläggs i området mellan kommunerna i enlighet med det förslag som finns i Handlingsprogrammet för Kävlingeå-projektet (se vidare nedan under "Förutsättningar för att uppnå en jämn fördelning av dammareal ...").

Förutsättningar för att finna lämpliga lägen för dammar och våtmarker

Markägarintresse

Totalt sett har vi fått in drygt 180 intresseanmälningar från markägare runt om i avrinningsområdet. Fördelningen av intresset inom avrinningsområdet varierar. Flest anmälningar i förhållande till sin yta har Höörs

kommun följt av Eslöv och Hörby. Eslöv har som kommun flest antal anmälningar (59 st). Om man jämför antal intresseanmälningar (exklusive de avskrivna) med den dammyta som eftersträvas i kommunen så ligger Kävlinge lägst med 1 anmälan per ha och Höörs kommun högst med drygt 5 st anmälningar/ha. Tilläggas skall att inom Kävlinge kommun har vi, p g a dålig respons från första informationssatsningen, gjort ett extra utskick till markägare som har intressanta lägen och trots denna ansträngning är det litet intresse.

Hänsyn till andra intressen

I vissa fall har intressanta projekt ej kunnat genomföras hos intresserade markägare p g a hänsyn till andra intressen. Dessa kan sammanfattas:

- *Flora och landskapsbild.* I några fall har värdefull flora eller landskapsbild varit orsak till att projekt ej genomförts.
- *Fiskeintressen* har medfört att många dammar har utformats annorlunda än vad som varit optimalt ur näringsreduktionssynpunkt. Detta har i sin tur inneburit minskad dammyta och mer projekteringsarbete.
- *Kulturmiljöintressen* (fornlämningar m m) har hittills bara medfört avskrivning av ett potentiellt projekt. I nedre delarna av avrinningsområdet (Kävlinge- och Lomma kommuner) finns viss risk att framtida projekt kan kollidera med detta intresse.
- *Närboendes motvilja* har i ett fåtal fall medfört att projekt inte har kunnat genomföras. Vi kan dock konstatera att i de fall där projekt genomförts trots tveksamhet från grannar har reaktionen i efterhand varit positiv till anläggningen.
- *Planer på annan markanvändning* har i något enstaka fall påverkat möjligheten att genomföra projekt.
- *Närhet till större väg* har medfört avskrivning av ett projekt

Ett problem, som blivit allt tydligare efter hand som projektet fortskridit, är den konflikt som finns mellan de öppna vattendragens naturvärden och de naturvärden som dammar och våtmarker representerar. Dammar och våtmarker som anläggs i diken eller bäckfåror tar ju i anspråk en viss vattendragssträcka. Hittills har naturvårdsnyttan med dammar bedömts överväga men med den successivt ökande dammarealen i vattendragen och minskande vattendragslängden kommer bedömningen av naturnyttan med dammarna att försvåras. Ju mindre andel öppna vattendragssträckor som finns desto värdefullare blir de.

Tekniska förutsättningar

Även när läget för en damm/våtmark inte står i konflikt med andra intressen så kan de tekniska förutsättningarna medföra att ett projekt inte blir av. De förutsättningar som kan förhindra ett projekt kan sammanfattas enligt följande:

- *Jordartsförhållanden.* I flera fall har projekt avstyrats p g a att jordarten har varit för otät för att kunna hålla vattnet i de typer av dammar som planerades.
- *För stor schaktvolum.* I några fall har projekt fått avstyras då schaktvolymer överskridit de 16 000 m³ som anges ovan.
- *För stora fallhöjder.* Utmed biflödena från Kävlingeådalens norra sluttning (Harlösa-Flyinge) finns många intresseanmälningar. Vår förhoppning var att här med lätthet kunna skapa sidodammar genom fördämning. I flera fall har det dock visat sig att topografin är för brant för att kunna skapa dammar med tillräcklig storlek.
- *Avrinningsområdenas storlek.* För små avrinningsområden har i flera fall varit orsaken till att projekt inte har kunnat genomföras. Av redovisade kriterier, se ovan, framgår att dräneringsområdet till de dammar som anläggs inte bör vara mindre än 100 ha. En viktig förutsättning är därför tillgången till större dräneringsystem i de områden där dammarna skall anläggas. Möjligheten att finna lämpliga lägen med utgångspunkt från denna förutsättning varierar inom avrinningsområdet. Den största skillnaden finns mellan de nedre delarna av Kävlingeåns avrinningsområde (framförallt Kävlinge- och Lomma kommun) och resterande delen av området. I dessa delar är avrinningsområdet smalt kring Kävlingeån. Det gör att det endast finns ett fåtal (ca 11 st) större kulvert/dikessystem som samlar vatten från avrinningsområden där jordbruksmark dominerar. För att kunna jämföra förutsättningarna för anläggning av dammar/ våtmarker mellan kommunerna kan man jämföra arealen av den mark som avvattnar delavrinningsområden som är större än 100 ha jämfört med den totala arealen prioriterat område inom kommunen. Av denna jämförelse framgår att inom Kävlinge, Lomma och Tomelilla kommuner ligger mindre än 50% av marken inom delavrinningsområden >100 ha resterande delen av marken ligger inom områden med små dräneringssystem. I de andra kommunerna ligger mer än 70 % av marken inom delavrinningsområden >100 ha.

Administrativa förutsättningar

Samrådsförfarandet

En viktig faktor när det gäller att genomföra dammprojekten under en viss tidperiod har varit möjligheten att snabbt få ett klartecken ifrån länsstyrelsen att projekten godkänns. Länsstyrelsen har i allmänhet visat stor välvilja och engagemang inför projektet men handläggningstiderna har ofta varit långa. I genomsnitt har tiden uppgått till ca 8 månader. En så lång handläggningstid påverkar naturligtvis möjligheten att genomföra projekt i snabb takt. Detta dels eftersom projekten inte kan påbörjas innan samrådet är klart och dels då eventuella intressekonflikter uppstår i ett sent skede i projekteringen, vilket innebär merarbete. Från Kävlingeå-projektet har påpekanden om denna situation framförts till länsstyrelsen och en viss förbättring kan nu skönjas. Det senaste halvåret har handläggningstiden i genomsnitt halverats. En av anledningarna till den långa handläggningstiden har varit länsstyrelsens omorganisation och förhoppningsvis kommer trenden med en kortare handläggningstid att kvarstå.

Förutsättningar för en jämn fördelningen av dammarealen

Den geografiska fördelningen av hektar dammyta som hittills har eftersträvat inom avrinningsområdet baseras på en uppdelning mellan kommunerna. Fördelningen grundar sig på arealen öppen mark (huvudsakligen jordbruksmark) inom kommunens del av avrinningsområdet.

Andel dammareal inom en viss kommun står inte i strikt förhållande till kommunens ekonomiska bidrag till projektet, se rutan nedan. Tanken i handlingsprogrammet var att kommunerna betalar efter sin näringsbelastning (som står i proportion till areal öppen mark) samt den skattekraft som finns inom kommunen. Dammarna placeras sedan där det är mest kostnadseffektivt och där de gör störst nytta. Åtgärdsarbetet har utgått från den preliminära fördelning av dammytan mellan kommunerna som föreslås i Handlingsprogrammet. Att ange fördelningen på kommunbasis har varit ett sätt att redovisa spridningen av dammar. Denna redovisning har valts eftersom det funnits en vilja från kommunerna att se att de får dammar inom kommungränsen. Erfarenheten från etapp 1 visar nu på svårigheten att följa den fördelning som föreslås i Handlingsprogrammet och därför bör en omfördelning mellan kommunernas andelar göras.

Av den redovisning som gjorts ovan (se text ovan under Tekniska förutsättningar... och Markägarintresse) framgår att det börjar bli svårt att finna bra lägen för dammanläggning inom framförallt Kävlinge kommuns del av avrinningsområdet. Just nu pågår en noggrann genomgång/kartering av kommunen för att finna ytterligare intressanta lägen för denna etapp men även för att få en uppfattning om möjligheterna inför kommande etapper i projektet. Liknande karteringar har inte behövt göras inom de andra delarna av avrinningsområdet. Man kan därför diskutera om det är kostnads- och tidseffektivt att lägga så mycket kraft på att hitta lämpliga lägen inom ett specifikt område när man med betydligt större lätthet och med samma miljönytta kan åstadkomma dammar i någon annan del av området.

Fördelningen av kostnader mellan kommunerna

Kostnadsfördelningen mellan kommunerna baseras på respektive kommuns areal inom avrinningsområdet samt befolkningstätheten (skattekraft). I områden nedströms sjöarna Vombsjön och Sövdeshöjden har kommunerna dessutom fått betala ett "nyttatillägg". Nyttatillägget motiveras av den "nytta" som kommunen ifråga kan tillgodoräkna sig i form av nya rekreationsområden och attraktivare boendemiljöer, då denna del av avrinningsområdet är relativt fattig på natur.

Kostnadsfördelningen mellan kommunerna avspeglar således inte direkt dammfördelningen mellan kommunerna. Detta är något av kärnan i det kommunala samarbetet i Kävlingeå-projektet; areal, skatteunderlag och åtgärdsbehov är grunden för kostnadsfördelningen mellan kommunerna.

Erfarenheten av ovanstående är att det är svårt att i förväg binda upp sig till att genomföra ett visst antal hektar inom ett avgränsat geografiskt område (text inom en viss kommun) eftersom förutsättningarna, såväl tekniska som när det gäller att ta hänsyn till andra intressen samt markägarintresse, inte är undersökta i detalj inom hela Kävlingeåns avrinningsområde. Att fördela dammarealen mellan kommunerna var ett preliminärt förslag i Handlingsprogrammet och kan därför förändras till nästa etapp. Det finns heller ingen direkt koppling mellan fördelningen av dammareal inom avrinningsområdet och kommunernas bidrag, se rutan ovan, som kan förhindra en förändring av fördelningen av dammar. Ett komplikation är dock att den statliga finansieringen (lokala investe-

ringsstödet) som erhållits för Etapp 2 inom vissa kommuner (Lund och Kävlinge) är knuten till att en viss damm-areal skall anläggas inom en kommun. För Kävlinge kommuns del kan vi redan nu säga att det kommer att bli mycket svårt att genomföra de arealer som föreslås. Hur långt man kan nå inom övriga kommuner kan man inte uttala sig om innan någon form av grundläggande genomgång av området utförts.

Anläggning av skyddszoner

Erfarenheterna från Etapp 1 är att det finns ett stort intresse hos markägarna att anlägga skyddszoner med stöd från Kävlingeå-projektet. I de flesta fall kombinerades detta även med EU's miljöstöd. Skyddszoner anläggs dock även utan Kävlingeå-projektets medverkan, dels via EU's miljöstöd och dels genom krav från uppköpare av lantbrukets produkter. Vi kan således konstatera att utöver de skyddszoner som anlagts inom ramen för Kävlingeå-projektet så kommer det att anläggas och har troligen redan anlagts mer skyddszoner inom Kävlingeåns avrinningsområde. Hur mycket skyddszoner som totalt har anlagts inom avrinningsområdet har dock inte sammanställts.

De flesta av de skyddszoner som anlagts inom ramen för projektet har inte planterats med träd, eftersom de har kombinerats med EU's miljöstöd (ej tillåtet på EU stödda zoner). En fortsatt satsning på skyddszoner som kombineras med EU's miljöstöd innebär därför att man inte uppnår den fulla nytta som denna åtgärd syftar till. Om man planterar träd utmed vattendragen får man även en skuggningseffekt som är bra för fisk och bottenfauna samtidigt som man minskar risken för igenväxning och därmed rensningsbehovet. Å andra sidan kanske det inte hade blivit några skyddszoner alls utan Kävlingeå-projektets medverkan.

Hur har det gått med tidsplaneringen?

Av redovisningen av det aktuella läget i projektet, se ovan, framgår att när det gäller konkreta resultat ligger projektet relativt bra till för att klara av de uppsatta målen inom angiven tidsram. Med tanke på att Etapp 1, enligt tidsplanen i Handlingsprogrammet egentligen skulle ha varit avslutad i juli 1998, så ligger vi dock långt från den tidigt uppgjorda tidsplanen. Man kan därmed konstatera att det var klokt att förlänga Etapp 1 med ett år då tillskottet av Life-pengar kom. Att projektet är något försenat anser vi främst beror på att de personer som arbetat inom projektet (konsult och tjänstemän på kommunerna) inte har haft tidsutrymme för att driva det löpande praktiska och administrativa arbetet så effektivt som beräknat och samtidigt utföra de extra arbeten som efterhand tillkommit inom ramen för projektet.

Oförutsett arbete

Nedan följer beskrivning av ett antal arbetsmoment som antingen tagit mer tid än vad som beräknats eller varit helt oförutsedda. Några av arbetsmomenten som ej belysts tidigare i texten beskrivs mer ingående.

- Uppstartning av projektet, se även nedan
- Fortlöpande arbete med projektledning , administration samt ekonomi, se även nedan.
- I och med att projektet fick anslag från EU's *Life*-fond ökade arbetet med rapportering och administration. Life-anslaget har även inneburit ökade krav på samordning med Höjeå projektet. Dessutom har det inneburit arbete med information och kontakt med andra Life projekt.
- Fortlöpande oplanerat merarbete med samordning av *EU's miljöstöd*, tidsmässiga anpassningar och fortlöpande diskussion och arbete med anpassningar av ersättningsregler.
- Manusarbete till videofilm
- Föreliggande preliminära utvärdering
- Skrivelse angående möjligheten att kombinera projektet med det lokala investeringsstödet
- Utställning om Kävlingeå-projektet
- Deltagande i diverse arbetsgrupper
- Upprättande av konteringsplan och omföringar
- Skrivelser (flera stycken), möten, seminarium rörande statliga/EU bidrag
- Möten om bidragsformer med länsstyrelsen
- Allmän kunskapsservice och information om projektet
- Försvårad arbetsplaneringen p g a lång handläggningstid för besluten hos länsstyrelsen, se även ovan under Administrativa förutsättningar.
- Förlorat tempo i projekteringen då några projekt som låg långt framme i projekteringen inte blev av. De som kommit längst av dessa var Omma (5 ha) och bevattningsdammen vid Lilla Skeglinge (2 ha)

Projektets organisation och uppstartning

I projektets inledningsskede lades mycket tid på att skapa en fungerande organisation. Övriga tidskrävande arbetsmoment som tillhörde inledningsskedet av projektet var fastställande av rutiner för hantering av ekonomin, upphandling av konsult, fastställande av avtalsformer för åtgärderna, fastställande av kriterier för åtgärderna m m. Erfarenheten av detta arbete är att man i inledningsskedet av ett projekt som detta bör avsätta ½ - 1 år för att klara av dessa arbetsmoment innan det praktiska arbetet med att genomföra åtgärder påbörjas. Den tiden var inte avsatt i Kävlingeå-projektet och innebar därför att man från början låg efter i tidsplaneringen. Under projektets gång har även en hel del tid behövts läggas på budgetuppläggning och konteringsplaner.

Samordning av projektets finansiering med andra bidrag

Att projektet har finansiering från flera håll har också inneburit merarbete. Dels i inledningsskedet när pengar till den externa finansieringen skulle sökas, dels när pengarna tilldelats projektet och har behövt samordnas med övrig finansiering av projektet. Vad gäller den externa finansieringen från Life-fonden så har detta inneburit krav på rapportering och ekonomisk redovisning. Dessutom har det medfört arbete med samordning mellan Höljeå- och Kävlingeå-projektet. Vad beträffar miljöstödet är problemet bl a att det bara kan sökas under en begränsad tid av året och stödets utformning förändrats mellan åren. Man får troligen räkna med ytterligare modifieringar av hur t ex markersättningar skall betalas ut så att externa stödformer kan användas på bästa sätt. Även de medel som tilldelats från Landstingets miljövfondsfond har inneburit en del arbete med ansökningar och redovisning.

Arbetsbelastning och arbetsfördelningar

Ett projekt av denna storlek har visat sig kräva mer administrativt arbete (se ovan) än vad som förutsågs från början, d v s än vad som framgick av det anbudsunderlag som låg till grund för upphandling av projektet. Konsulten har därmed fått utökade arbetsuppgifter eftersom det varit naturligt att konsulten deltagit i de flesta av de extra arbetsmoment som beskrivits ovan. Detta har i sin tur resulterat i minskad tid till arbete med det praktiska genomförandet. Att nyanställa har dock varit svårt dels därför att vår förhoppning har varit att de extra arbetsmoment som beskrivits ovan skulle minska med tiden eller genomföras med större rutin och att vi därmed skulle få större utrymme för att jobba med konkreta åtgärder och dels därför att det är svårt att snabbt hitta kompetent personal. Ett projekt som detta kräver en viss inskolningsperiod samtidigt som en del arbetsmoment kräver internutbildning. De extra arbetsuppgifter som vi fått har dessutom av naturliga skäl varit svåra att överlåta till någon helt utomstående. Vi vill dock understryka att konsulten fullt ut har blivit ekonomiskt kompenserad för de arbetsuppgifter som tillkommit.

En möjlig lösning skulle kunna ha varit att någon av de inblandade tjänstemännen på kommunerna hade tagit på sig de extra arbetsuppgifter som konsulten nu utfört. För det arbete som dessa tjänstemän utfört (projektledning och projektsekreterare) fanns inga medel budgeterade utan arbetet förutsågs kunna ske inom ramen för deras befintliga tjänster. Arbetets omfattning underskattades dock och har visat sig ta i anspråk ca 1 heltidstjänst, vilket varit fullt tillräckligt för att fylla deras arbetstid till smärtgränsen. I Eslövs kommun har detta lösts genom att kommunens förvaltning står för 25 % av en tjänst. I Lund har ingen sådan tydlig finansiering skett utan det har förutsatts att det skulle kunna lösas genom omprioriteringar. Den enda ersättning för det administrativa arbetet som ingår i projektets budget är kostnader för kopiering samt ersättning till Lunds drätselkontor.

Sammanfattningsvis kan sägas att det står helt klart att inom ett projekt av denna storleken får man räkna med en kontinuerlig ström av oförutsedda arbetsuppgifter som snabbt behöver utföras samt att det administrativa arbetet tar mycket tid.

Hur har det gått med kostnaderna?

Kostnaderna

I stora drag kan man säga att de ekonomiska kalkylerna för Kävlingeå-projektet ännu så länge har följt planerad budget. Man skall dock ha i åtanke att etapp 1 ej är slutförd och att endast knappt hälften av de konkreta åtgärdsinsatserna i landskapet är färdiga. Av den totala budgeten för etapp 1 på 19,35 miljoner kronor (1997 års prisläge) har fram t o m juli 1998 förbrukats cirka 8,2 M kr eller 42 %.

Kostnaderna per hektar dammyta, räknat som entreprenörskostnad, har hittills varit 180 000 kr (1997-års prisnivå). Denna kostnad är lägre än beräknad, vilket hör samman med att ett antal dammar har kunnat projekteras så att schaktvolymerna blivit små samtidigt som entreprenörpriserna tidvis varit fördelaktiga. Markersättningarna för genomförda dammar, inklusive EU's miljöstöd, har i genomsnitt legat på knappt 13 000

kr per ha. Denna kostnad är mindre än hälften av vad som från början budgeterats. Detta hör samman med att några större dammar anlagts på extensivt brukade marker där markersättningar ej varit aktuella. För anlagda bevattningsdammar har markersättningar ej heller betalats.

I handlingsprogrammets remissversion (oktober 1993) beräknades kostnaden för 1 ha dammyta till 250 000 kr (1993-års prisnivå), men då inkluderades markersättning och projekterings- (konsult-) kostnad. Uppräknat till 1997 års prisnivå motsvarar de 250 000 kronorna knappt 290 000 kronor. Sammanräknar man hittills varande entreprenörs- och markersättningskostnader samt projekteringskostnader på runt 50 000 kr per hektar håller sig dessa kostnader väl under de kostnadsberäkningar som gjordes för fem år sedan.

Kostnaderna för skyddszonerna, inklusive EU:s miljöstöd, i form av markersättningar under etapp 1 stannade på lite drygt 440 000 kr, dvs ca 30 000 kr per hektar. Knappt 60 % av denna kostnad ersätts direkt av Kävlingeå-projektet. Resterande del betalas ut av länsstyrelsen som EU's miljöstöd för anläggning av skyddszoner.

Kostnaden för konsultarbetena (som är reglerat via anbud och avtal) har hittills varit drygt 2 miljoner kronor. Den totala anbudssumman gällande konsultarbetena för etapp 1 ligger på knappt 3,3 miljoner kronor.

Utöver ovan nämnda kostnader har projektet kostnader för rapportering, uppföljning av näringsämnesreduktion i en damm samt kostnader för administration och "information och övrig verksamhet". Flertalet budgetposter har följt ursprunglig budget men när det gäller posten, "information och övrig verksamhet" har denna byggts på efterhand. Detta har möjliggjorts genom att Life-finansieringen tillkom och genom att medel kunnat flyttas från "markersättningar". Information och övrig verksamhets kontot betalar utgifter för bl a videofilm om Kävlingeå-projektet samt en utökat biologiskt uppföljningsprogram för anlagda dammar avseende fågelfauna, bottenfauna och vegetation.

Kostnader som ej medräknats i budgeten är kostnaderna för de kommunala politikernas och tjänstemännens medverkan i projektet. Särskilt för Lunds och Eslövs kommuner, som administrerar merparten av projektet, har projektet inneburit en stor belastning på tjänstemannasidan, se ovan under "Svårigheter för konsulten och kommunens tjänstemän att hålla jämna steg med öka arbetsuppgift".

Framtida kostnader

Vad gäller kostnaderna för fortsättningen av Kävlingeå-projektet i etapp 2 är det svårt ge någon bestämd prognos. Redan inför etappen 1 varnades för ökande entreprenörspriser. Någon påtaglig prisstegring har ännu så länge ej slagit igenom men med de stora byggprojekt, främst Västkustbanan och Öresundsbron, som är på gång i regionen finns det fortfarande anledning till att varna för prisstegringar. De priser som erhållits vid de dammprojekt som handlats upp under sommaren -98 ger indikationer på att en generell prishöjning är på gång. Vidare får man räkna med att anläggningarna inom projektet successivt blir dyrare i takt med att man får ge sig i kast med från schaktvolymssynpunkt något mindre optimala projekt. Det är dock för närvarande omöjligt att uppskatta när en sådan utveckling verkligen gör sig gällande och i vilken grad den kommer att öka kostnaderna.

En osäkerhet när det gäller framtida kostnader är också vilken nivå markersättningarna måste ligga på för att projektet skall attrahera markägarna. Markpriserna på åkermark i regionen har i några fall visat sig stiga och det kan inte uteslutas att markpriserna mer generellt kan komma att stiga med åtföljande behov av ökade ersättningsnivåer. Det är dock mycket svårt att spekulera i framtida markpriser. En faktor som samtidigt kan tänkas hålla tillbaka markpriserna är en framtida avreglering av jordbruket som kan bli resultatet, t ex om EU expanderar österut.

När det gäller budgetering för etapp 2 är det rimligt att kostnader för administrationen finns med. Denna kostnad bör motsvara kostnaden för en heltidsanställd kommuntjänsteman, se ovan.

Finansieringen

I handlingsprogrammet och samarbetsavtalet förutsätts en extern finansiering (utanför den kommunala skattefinansieringen) på knappt 40 % för att projektet skall kunna genomföras. Den externa finansieringen ligger enligt gällande budget på nära 45 % medan den kommunala skattefinansieringen sålunda ligger på drygt 55 %. Merparten av den externa finansieringen (4,65 miljoner kr) har erhållits från EU genom den s k Life-fonden. Andra externa medel har erhållits från Landstingets miljövärdsfond, privata markägare som delfinansierat sina bevattningsdammar, EU-miljöstödspengar och ränteintäkterna på oförbrukade medel.

Framtida finansiering

Beträffande projektets framtida "externa" finansiering kan konstateras att denna ej kan ske med EU-Life medel. Life-fonden stödjer ej löpande projekt utan ger stöd åt uppbyggnad av projekt som är av pionjärkaraktär och där erfarenheterna kan användas i liknande projekt på andra platser och tyvärr finns inga gröna strukturfonden inom EU där fortsatt finansiering kan sökas. Deltagande kommuner i Kävlingeå-projektet har varit väl medvetna om detta och har därför sökt andra finansieringsvägar. Den externa finansiering som nu är aktuell i många kommuner är de statliga "lokala investeringsstöden". Kommentarer till detta stöd ges nedan under rubriken "Förslag till förändringar inför etapp 2". Vad gäller övriga "externa finansieringskällor" är det troligt att privata markägare även fortsättningsvis kommer att vara intresserade av att delfinansiera dammar för bevattningsändamål mm, medan möjligheterna att få stöd från landstingets miljövärdssfond är mer osäkert. EU's miljöstöd kommer med all sannolikhet att finnas kvar så att möjligheten att kombinera detta med markersättningar inom Kävlingeå-projektet kommer att kvarstå.

En viktig erfarenhet när det gäller den externa finansieringen är att det måste finnas en stor öppenhet för förändringar i projektet när nya finansiärer skall tas med. Förändringar och anpassningar som ofta krävs för att möta den nya finansieringskällans krav kan också innebära en hel del arbete, t ex när det gäller samordning av ekonomiska stöd till markägare samt redovisningar av genomförda åtgärder och ekonomi.

Förslag till förändringar inför Etapp 2

Allmänt

Inom ramen för intentionerna i det handlingsprogram och samarbetsavtal som ligger till grund för Kävlingeå-projektet föreslås en modifiering av projektet där hänsyn tas till erfarenheterna från etapp 1. Åtgärderna omfattar anläggning av 80 hektar dammyta och 65 hektar skyddszoner. I etapp 2 ligger också fortsatta studier av dammars näringsämnesreducerande förmåga. I förslagen till uppläggning av etapp 2 har hänsyn också tagits till de lokala investeringsstöden som är aktuella för kommunerna.

Komplettering av åtgärdsinsatsen

Det är angeläget att kunna arbeta aktivt med och ge stöd till åtgärder direkt i och invid vattendragen, bl a för att förbättra uppvandring och lek av öring och kanske så småningom även lax. Undanröjande av vandringshinder, plantering av skuggande vegetation är exempel på dylika åtgärder. Även andra typer av åtgärder som har direkt anknytning till skyddszons- och dammprojekten, som syftar till förbättrade rekreationsmöjligheter, upprustning av kulturmiljöer och faunavård (förutom fisk t ex stork) bör kunna ingå i projektet. Stängsling för att kunna hålla betesdjur, byggande av stängselgenomgångar för förbättrad tillgänglighet och avfasning av branta och rasbenägna strandbrinkar är exempel på konkreta åtgärder. En dylik vidgning, som kanske redan kan anses ingå men ej är uttalad, kan ge en ökad förståelse och acceptans för projektet. En dylik komplettering ger också bättre uttryck för projektets totala miljö-, kultur- och naturvårdsambitioner.

Förslag: projektet uttalar en ambition om att stödja "sidoåtgärder" som syftar till att öka miljö- och naturvårdsnyttan i de damm- och skyddszonsprojekt som genomförs. En begränsad summa avsätts i budgeten för ändamålet.

Ändrat arbetssätt för genomförande av målsättningen för skyddszoner

Den målsättning att skapa 65 ha skyddszoner som finns för etapp 2 ligger fast tills vidare fast. Däremot bör arbetet med att säkerställa dessa hektar bedrivas annorlunda än under etapp 1. Arbetet bör inledas med en kartläggning av hur mycket skyddszoner som anlagts inom Kävlingeåns avrinningsområde med hjälp av EU's miljöstöd samt hur mycket som kan komma att tillskapas genom krav som ställts på brukarna vid kontraktodling. En inventering av det totala skyddszonsbehovet inom avrinningsområdet görs också. Denna inventering kan ses som en uppdatering av tidigare gjorda bedömningar av det totala skyddszonsbehovet. Med utgångspunkt från dessa inventeringar bestäms sen ambitionen för Kävlingeå-projektets egna arbete med att anlägga skyddszoner.

Förslag: En inventering av den skyddszonsetablering som sker utan Kävlingeå-projektets medverkan genomförs, därefter fastställs målsättningen för anläggning av skyddszoner under etapp 2.

Öppnare fördelning av åtgärder mellan kommunerna

Beslutad kostnadsfördelning mellan kommunerna är inte direkt knuten till areal dammyta inom respektive kommun, utan fördelningen är baserad på skatteunderlag (befolkningstäthet) och areal inom avrinningsområdet – detta är något av kärnan i det kommunala samarbetet; Kävlingeå-projektet. Grundtanken är att oavsett vilken sida om en kommungräns man bor skall en ungefär lika stor del av skatten gå till projektet. Kommungränserna fungerar dessutom dåligt som geografisk indelningsgrund. För att projektet skall kunna arbeta med projekt som är kostnadseffektiva och som gör stor miljönytta, bör den preliminära fördelning av åtgärder mellan kommunerna, som redovisningarna av genomförda åtgärder under etappen 1 varit uppbyggd kring, luckras upp. För att även i fortsättningen få en god geografisk spridning av åtgärderna kan avrinningsområdet delas in i mindre delområden, eventuellt delavrinningsområden. Kommunerna har då möjlighet att identifiera sig med utgångspunkt från en viss del av vattensystemet istället för vilken sida av kommungränsen som den planerade dammen kommer att ligga. En tänkbar indelning är t ex Brååns avrinningsområde, Björkaåns avrinningsområde, Borstbäckens avrinningsområde, Tranåsbackens avrinningsområde m fl. En fördel med detta system är att man lättare kan anknyta till åtgärderna till vattenkemiska data samt eventuella biologiska undersökningar inom ett visst delavrinningsområde.

Förslag: möjligheterna till ny geografisk fördelning av åtgärdsinsatserna utreds

Mer heltäckande uppföljningsprogram

Ett bra uppföljningsprogram som kan redovisa effekter och nytta av satsade medel och ansträngningar är mycket väsentligt i den här typen av projekt. Uppföljningsprogrammet för etappen 1 var ej fullgott från början men har successivt kunnat förbättras och vidgas. För etapp 2 bör ett vidgat uppföljningsprogram finnas med från start. Förutom fortsatt uppföljning av enskilda dammar bör undersökningar avseende effekter för biologisk mångfald, rekreation samt effekter på näringsämnestransporter på avrinningsområdesnivå bör också rymmas i programmet. En särskild del i utvärderingsprogrammet ägnas åt att studera behovet av framtidaskötsel- och underhålls-åtgärder.

Förslag: vidgat uppföljningsprogram omfattande fortsatt uppföljning av enskilda dammar, undersökningar avseende effekter för biologisk mångfald och rekreation samt effekter på ämnestransporter i på delavrinningsområdesnivå. Uppföljning av skötsel- och underhållsbehov görs i ett särskilt moment. Medel reserveras för ändamålen i budgeten.

Genomförandetiden för etapp 2 förlängs

En stor mängd kunskap och erfarenhet har inhämtats sedan Kävlingeå-projektets handlingsprogram skrevs 1993-94. Det kan konstateras att behovet av miljöförbättrande åtgärder i jordbrukslandskapet alltför mycket stort, och att den typ av åtgärder som projektet arbetar med är kostnadseffektiva och ger många olika positiva effekter. Samtidigt har erfarenheterna från etapp 1 visat på flertalet svårigheter när det gäller att driva fram projektet i det tempo som varit önskvärt. Förslaget för målsättningen under etapp 2 är att öka takten för anläggning av dammar och våtmarker från 60 hektar på drygt tre år (etapp 1) till 80 hektar på tre år, vilket vi av olika anledningar anser vara svårt att uppnå.

Ett faktum är att landskapet ger begränsade möjligheter för anläggning av dammar och våtmarker. Ett antal dammar där vi haft en positiv markägare har inte blivit av på grund av hänsyn till andra intressen samt begränsande tekniska förutsättningar (se ovan). Efterhand som projektet fortskrider får man räkna med att det blir allt svårare att hitta lämpliga platser för dammar. Detta har blivit tydligt i det angränsande projektet för Höjeå men kan också redan ses lokalt inom Kävlingeåns avrinningsområde; framförallt i Kävlinge kommun. Huruvida intresset från markägarnas sida blir begränsande är ovisst. Det står dock klart att de intresseanmälningar som inkommit hittills under etapp 1 inte räcker som underlag till åtgärdsarbetet i etapp 2.

En annan begränsande faktor, som framförallt påverkat tempot för genomförandet, har varit långa handläggningstider vid länsstyrelsen. Tidsplaneringen har även påverkats av ett antal oförutsedda arbetsuppgifter som belastat de personer som varit verksamma inom projektet.

En viktig aspekt i sammanhanget är att ett högt ställt hektarmål, som skall genomföras på en begränsad tid, kan äventyra kvaliteten i genomförda åtgärder. Även om det inte blir fråga om "mer skada än nytta" så innebär ett alltför tufft åtgärds mål att tidspressen minskar åtgärdernas kostnadseffektivitet och miljönytta. Utformning och

lokalisering av åtgärderna riskerar att bli sämre provade än om mer tid fanns till förfogande. Ovanstående redovisade svårigheter gör att vi anser att det finns en stor osäkerhet om möjligheten att under en begränsad tidsperiod uppnå det mål som föreslagits för etapp 2. Olika lösningar på detta dilemma kan diskuteras.

En möjlighet är att förts göra en inventering av förutsättningarna på detaljnivå, såsom vi har gjort i Kävlinge kommun, innan man sätter upp en målsättning för nästa etapp. En sådan förundersökning är dock tidskrävande och gör att man tappar tempo i själva genomförandet speciellt om alla 80 hektaren i etapp 2 skall vara säkrade innan arbetet påbörjas.

En annan möjlighet är att utöka personalresurserna. Vi anser att detta skulle bli nödvändigt både hos de kommuner som administrerar projektet och hos konsulten. Projektet är uppbyggt som ett lågbudgetprojekt som genomförs av kommungemensam personal (hittills en konsult) och där kommunerna inom ramen för ordinarie tjänster sköter administrationen av projektet. Arbetsbelastningen har för berörda tjänstemän, främst Lund och Eslöv, som har tagit på sig att administrera projektet, tidvis varit mycket stor. Det är tveksamt om det på marknaden finns ett företag som för en begränsad tid och till rätt pris kan erbjuda en tillräckligt stor personalstyrka med tillräcklig kompetens. Det är möjligt att problemet skulle kunna lösas genom att olika konsulter och arbetsgrupper arbetade med olika geografiska delområden. Att ändra projektets nuvarande uppläggning riskerar dock att ta mer kraft än vad kommunsamarbetet och projektet maktar med. Rådet är därför att utnyttja den fungerande organisation som vuxit fram under etapp 1 samt att minska projektets tempo för att säkra och ge ökat utrymme för mer kvalitativa åtgärdsinsatser.

Konsekvensen av detta resonemang är att det är tveksamt om den totala målsättningen (300 ha) för Kävlingeå-projektet går att uppnå under den 12-årsperiod som anges i samarbetsavtalet. I första hand föreslås att tempot för etapp 2 dras ned genom en förlängning av etapp 2. Omfattningen på denna förlängning är egentligen svår att föreslå då man inte, utan en förundersökning av avrinningsområdet, kan förutsäga möjligheten att genomföra en viss andel hektar. Förslaget är att man förlänger etapp 2 med ett år.

För att underlätta det fortsatta arbetet bör ändringar av kriterierna för dammanläggning övervägas. Ändringar som bör diskuteras är t ex storleken på dammytan och storleken på tillrinningsområdet.

En anpassning till de anslag som erhållits från det lokala investeringsstödet innebär att man i inledningsskedet av etapp 2 måste satsa på att genomföra projekt inom Lunds- och Kävlinge kommuner i första hand.

Förslag: Genomförandetiden för etapp 2 förlängs till fyra. Ändringar av kriterierna för dammanläggning bör övervägas. Tidsmässig prioritering mellan kommunerna görs för att samordna projektet med de lokala investeringsstöden inom respektive kommun.

Budgeten behöver förstärkas

De förslag som presenterats ovan innebär behov av förstärkningar av budgeten på några punkter. Förstärkning behövs vad avser:

- Ökat inslag av kvalitetshöjande skidoåtgärder
- Utvidgat uppföljningsprogram
- Framtida skötselbehov
- Kommungemensam administration

Förstärkning av ekonomin görs genom ökad extern finansieringsgrad. Beroende på hur mycket skyddszoner som har och kommer att skapas utanför Kävlingeå-projektets medverkan, kan en del medel överföras från "skyddszonskontot" till andra kostnader.

Beträffande den förlängning av etapp 2 som föreslagits så påverkar denna ej kommunernas bidrag till etapp-kostnaderna. En konsekvens blir dock antingen att de årliga kommunala bidragen sänks, då man fördelar bidragssumman på fyra istället för tre år, eller att man gör ett år bidragsfritt.

Som framförts tidigare finns en osäkerhet rörande kostnadsutvecklingen rörande markpriser (vilket styr markersättningsnivåerna) entreprenörspriser och kostnaderna projekteringsarbetet.

Förslag: En budgetplan som tar hänsyn till kompletterande förslag tas fram. Samtidigt görs en översyn av den externa finansieringssituationen.